

16. Про психіатричну допомогу: Закон України, від 22 лютого 2000 року № 1489-III //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 19. – Ст. 143.
17. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України 18 лютого 1992 року N 2135-XII //Голос України від 27.03.1992
18. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII // Голос України. – 23.12.1992.
19. Про статус народного депутата України: Закон України, від 17 листопада 1992 року № 2790-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 3. – Ст. 17.
20. Про судоустрій і статус суддів: Закон України, від 7 липня 2010 року № 2453-VI. – Голос України. – 03.08.2010. – № 142.
21. Про телекомунікації: Закон України, від 18 листопада 2003 року № 1280-IV //Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
22. Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям»: Постанова КМ № 115 від 04.02.2005.
23. Цивільний кодекс України: Закон України, від 16 січня 2003 року № 435-IV //Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
24. Європейська угода про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини: Страсбург, 5 березня 1996 року: Угоду ратифіковано Законом № 1846-IV від 23.06.2004 // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 38. – ст.477

ПЕТКОВ С. В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового
права

(Класичний приватний університет)

ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Розглядається принципово нова роль держави у відносинах з людиною, обґрунтовується зміцнення адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян, подається модель публічно-правових відносин.

Ключові слова: Конституція України, юридичний статус особи, право громадян.

Рассматривается принципиально новая роль государства в отношениях с человеком, обосновывается укрепление административно-правовой защиты прав и свобод граждан, представлена модель публично-правовых отношений.

Ключевые слова: Конституция Украины, юридический статус личности, право граждан.

Вступ. У Конституції України (ст. 3) визначено принципово нову роль держави у відносинах з людиною, згідно з якою «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Отже, сама Конституція закріпила перехід від домінуючої в

минулому ідеології до нової – ідеології «служіння держави людині» [1]. Фундатором людиноцентристської теорії побудови держави став професор В. Авер'янов, обґрунтувавши необхідність повернення до «класичних засад адміністративного права». Надалі його думку було підтримано та розвинуто до засадничого принципу сучасного державотворення, що змістовно обґрунтовується співробітниками Центру політико-правових реформ та Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України з посиланням на праці основоположників вітчизняної адміністративно-правової доктрини.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити принципово нову роль держави у відносинах з людиною.

Результати дослідження. Громадяни – найбільша група суб'єктів адміністративно-правових відносин. Конституція України від дає перевагу інтересам, правам і свободам громадян перед інтересами, правами та свободами інших учасників правових відносин, виходячи з пріоритету загальнолюдських цінностей. Найчастіше особа вступає у відносини з державою у сфері виконавчої влади, де практично реалізуються надані особі Конституцією та законами України права і свободи [2].

За часів імперського, а потім і радянського права серед державних, політичних, наукових діячів формувався погляд на право як на ієрархічно досконало побудовану систему, в якій усі елементи підпорядковані державницькій волі монарха, самодержавця або правлячої еліти, партії тощо.

У такій системі поглядів людина хоча й визначалась найвищою цінністю, але фактично повністю ігнорувалась. Людина розглядалась як елемент системи, який її живить. Податковий тиск, соціальні, пенсійні, страхові та інші виплати використовувались як засоби вибивання коштів для існування держави. Натомість держава надавала примарний захист і примарні гарантії й пільги.

У такій системі адміністративні режими, інститути й норми відігравали лише роль механізмів впливу на громадян у разі, якщо їхні дії якимось чином не відповідають «державним» політичним лідерів. Нині вектор відносин зазнає кардинальних змін. Увесь інструментарій державної влади має бути спрямовано на захист інтересів громадянина зокрема й громадянського суспільства в цілому. Але пострадянське мислення й бажання нажитись корупційним шляхом і досі спотворюють справжню демократичну цінність права та його складових. Двоєдушність і безпринципність окремих чиновників заважають ефективній роботі державного механізму.

Уся сукупність суб'єктивних прав громадян у сфері державного управління становить їхню адміністративну правоздатність. Вона визначається тим, що у відносинах з апаратом державного управління громадянин не є якимось пасивним додатком, що повністю залежить від нього. Громадянин має реальні юридичні можливості вимагати від апарату управління належної поведінки, активно впливати на його роботу, реалізувати гарантовані Конституцією широкі демократичні права [3]. Він може виступати як зобов'язана сторона, але також може бути стороною адміністративно-правових відносин, які потребують його волевиявлення.

Конституцією України гарантовано цілий ряд прав і свобод: право на життя та захист свого життя; право на здоров'я, працю, соціальний захист і відпочинок; право на свободу та особисту недоторканність; право на рівність перед законом; право на вільний розвиток особистості; право на свободу думки і слова, на свободу світогляду і віросповідання; право на освіту; право на об'єднання в організації; інші права і свободи [4]. Виходячи з тексту Конституції, можна зробити висновок, що пріоритет сьогодні віддається особистому. Таке місце особистого (особистих прав, свобод, інтересів) у системі цінностей відповідає міжнародним правовим нормам і принципам, проголошеним Українською Державою, а також є показником кардинальних змін ціннісних орієнтирів суспільства, в якому протягом декількох

десятиріч інтереси особистості значною мірою підпорядковувались суспільним інтересам [5]. Конституційні гарантії становлять правові основи діяльності молодіжних спортивно-патріотичних товариств, які утворюються відповідно до законодавчих актів, що стосуються розбудови демократичного суспільства в Україні [6]. Конституція України гарантує народовладдя, але за роки незалежності спроби його утвердити виявились хибними та недовірливими. Ураховуючи це, пропонуємо привести всі посади органів державної влади у відповідність до традицій часів доби козацтва, зробити їх виборними. Виборча система козаків відрізнялася демократичністю. Використання звичаю, який згодом перетворився на національну традицію, привело до розвитку могутньої козацької держави.

У сфері регулювання адміністративного права перебуває весь спектр відносин, які формуються в процесі діяльності органів виконавчої влади щодо реалізації покладених на них завдань і функцій держави. При цьому пріоритети в діяльності органів виконавчої влади в сучасних умовах суттєво змінилися. Державно-управлінська діяльність має перетворюватися з переважно владно-розпорядчої щодо людини на діяльність, яка головним чином забезпечує пріоритет прав особи у її відносинах із державою і зорієнтована на надання громадянам адміністративних (управлінських) послуг. Водночас необхідно суттєво зміцнити адміністративно-правовий захист прав і свобод громадян через механізм адміністративної юстиції в Україні [7].

На жаль, сучасному юридичному статусу особи в Україні притаманні такі особливості:

- слабка державна захищеність, неспроможність офіційних владних структур відповідною мірою надійно забезпечити інтереси особистості;
- відсутність чіткої ефективної системи їх гарантій і механізмів їх дій, а також неузгодженість, перш за все, через поляризацію суспільства і в цілому перехідний період у розвитку держави;
- деформованість правового становища особистості у зв'язку з процесом протистояння різних гілок державної влади, зміна економічної основи суспільства;
- втрата в цій ситуації особистістю своїх орієнтирів, зміна пріоритетів.

Тому в процесі відродження сучасної Української Держави слід звернутись до козацьких звичаїв і традицій, яким належить вагома роль у житті нації, і які передаються від покоління до покоління. Використання козацьких традицій і звичаїв, що формувалися роками, у різних напрямках побудови сучасної держави та сучасного законодавства – ось шлях до відродження країни, її своєрідності, підвищення свідомості та активної громадської позиції, зміцнення української нації.

Права й обов'язки громадян у сфері державного управління похідні від основних прав, свобод і обов'язків громадян, закріплених у Конституції України:

- право громадян на участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України);
- право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 36 Конституції України);
- право громадян на державну службу (ст. 38, 43 Конституції України). Право громадян на державну службу є конкретизацією конституційного права на працю й має прямий стосунок до участі громадян у роботі органів державного управління як державних службовців;
- право громадян брати участь в управлінні державними справами, направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що

зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40 Конституції України);

- право громадян на оскарження дій посадових осіб, державних і суспільних органів (ст. 55 Конституції України); право громадян на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції України);

- право громадян на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України) і недоторканність житла (ст. 30 Конституції України);

- право громадян на охорону особистого життя, дотримання таємниці листування, телефонних переговорів і телеграфних повідомлень (ст. 30–31 Конституції України);

- право громадян на повагу своєї гідності (ст. 28 Конституції України).

Реалізація всіх зазначених прав відбувається безпосередньо в процесі практичного здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, тому й має адміністративно-правове значення. В адміністративно-правових нормах вони конкретизуються й деталізуються.

Модель публічно-правових відносин, що базується на певних аксіомах побудови відносин між владою та громадянами, при виникненні делікту виглядає так:

- кожен громадянин у разі вчинення протиправного діяння (правопорушення, делікту), яке не має великої суспільної небезпеки, отже, не підпадає під кримінальну відповідальність, несе публічну відповідальність, незалежно від своєї соціальної належності або посади;

- проступок (публічний проступок) – це винна, умисна дія, бездіяльність особи (громадянина), яка суперечить установленим нормам публічної поведінки і призводить до негативних моральних та (або) матеріальних наслідків. Публічні проступки поділяються на групи (види) за горизонтальним принципом відповідно до сфери, в якій вони вчиняються;

- публічна відповідальність (відповідальність за проступок) – відповідальність особи (громадянина) за вчинення проступку, що накладається уповноваженим органом (посадовою особою) з метою приведення виявлених недоліків (порушень) до відповідного (визначеного в законодавстві) стану. Норми, які регулюють відповідальність за проступки в різних сферах життя суспільства, мають міститись у відповідних базових кодексах.

Висвітлення питання предмета адміністративного права в сучасних умовах потребує детального аналізу надбань правової науки в цілому. Констатуємо зміни у правовій науці, які відбулись і відбуваються останніми роками, наголосимо на тому, що юриспруденція як наука не виконує, як би цього не хотілося політикам минулого й сьогодення, ролі прислуги в державі, а навпаки, за допомогою правових механізмів корегує діяльність держави і спрямовує розвиток суспільства. Але, на жаль, в умовах, коли суспільство і суспільні інститути підміняють дух права буквою закону, коли викривлена мораль стає підґрунтям злочинної діяльності, право окремої країни також частково втрачає свою істинну форму і зміст. Формули та алгоритми, що є базовими в теорії права, незалежно від устрою суспільства, в якому існує право, незмінні. Вивчення фрактальної структури права і впровадження ідей до практичної діяльності – завдання сьогодення.

Законність як важливе політико-правове явище є критерієм правового життя суспільства. У найбільш загальному вигляді законність відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави. Законність має забезпечувати реалізацію та охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, рівність усіх перед законом. Правомірність діяльності органів виконавчої влади є «стрижнем режиму законності в державі» [8].

Адміністративно-правовий захист прав і свобод людини і громадянина слугує надійною гарантією швидкого, ефективного та об'єктивного перетворення загального поняття «захист

прав людини» з риторики в реальність. Важливою ознакою доступності цього способу захисту є його «собівартість» (розмір витрат – від моральних засобів до витрачених зусиль і часу). Проте адміністративно-правовий захист стане насправді «економічним» за умови перегляду пануючих у цій сфері концепцій та процесуального законодавства. Власне адміністративний порядок захисту прав і свобод громадян визначається не характером охоронюваних прав, а колом державних органів, які здійснюють цей захист, та змістом норм, що регулюють процес їх правозахисної діяльності.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що запровадження й реалізація нового погляду на сутність адміністративного права мають сприяти істотному посиленню його ролі у формуванні громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави. Адже запровадження необхідних змін в адміністративному праві означає, зрештою, створення якісно нового, відмінного від колишнього, правового режиму регулювання відносин між органами виконавчої влади, їх посадовими особами і громадянами. Цей правовий режим відносин у сфері державного управління робить громадянина більш рівноправним партнером у відносинах із державою, її органами та посадовими особами. Саме це й властиво справді демократичним країнам.

Список використаних джерел:

1. Виконавча влада і адміністративне право; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Ін-Юре, 2002. – С. 61.
2. Адміністративне право України: підручник; за заг. ред. проф. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2000. – С. 47.
3. Козлов Ю.М. Основы советского административного права: пособие для слушателей /Козлов Ю.М. – М.: Знание, 1979. – С. 128.
4. Конституція України: Закон // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»): затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896.
6. Франчук Н.В. Виховання молоді з девіантною поведінкою в системі А.С. Макаренка /Н. В. Франчук // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 3. – С. 175–177.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т.; ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина.
8. Адміністративне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т.; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – С. 380.

ЗОЗУЛЯ І. В.,

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри загально-правових
дисциплін

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 351.74

**ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЧИ ОРГАНИ ПРАВОПОРЯДКУ:
ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ**

З огляду нормативно-правового, наукового та практичного стану обставин, що пов'язують в Україні з існуючим поняттям правоохоронних органів, обгрунтовано позицію недоцільності нинішнього перейменування терміна

